

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK ÖZELLİKLERİNİ VE EĞİLİMLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

A. Tuğba KARABULUT¹

Özet

Dünyada ve ülkemizde girişimciliğin önemi artmaktadır. Üniversiteler verdikleri eğitimle öğrencilerinin yaratıcılık, strese tahammül, girişimcilik motivasyonu gibi özelliklerinin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerinin farkında olmasını sağlamalı, öğrencilerini girişimciliğe yönlendirmelidirler. Çalışmanın amacı, İstanbul'da bir vakıf üniversitesinde işletme alanında lisans eğitimi alan üniversite öğrencilerinin, yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özelliklerinin bulunma düzeyini belirlemek ve bu özelliklerin ilgili öğrencilerin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu yönde, İstanbul'da faaliyet gösteren bir vakıf üniversitesinde, işletme alanında lisans eğitimi alan 164 öğrenci üzerinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışma ülkemizde, yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özelliklerinin, işletme alanında lisans eğitimi alan üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik öncü araştırmalardan biridir. Araştırmada Hmieleski ve Corbett (2006) tarafından geliştirilen araştırma formu kullanılarak veri toplanmış, verilere frekans dağılımı ve ki-kare analizleri uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin çoğunun girişimcilik eğitimi almalarına rağmen yeni kurulmuş bir işte çalışmadığı, kendi işini kurmadığı, mezun olunca kendi işini kurup, girişimci olmak istemediği gözlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Girişimcilik, Yaratıcılık, Stres, Motivasyon

¹ Yrd.Doç.Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, Ticari Bilimler Fakültesi, E-mail: tkarabulut@iticu.edu.tr

A STUDY TO DETERMINE THE ENTREPRENEURIAL CHARACTERISTICS AND INTENTIONS OF COLLEGE STUDENTS

Abstract

The purpose of this study is to determine the levels of creativity, stress tolerance and entrepreneurial motivation characteristics of students in a foundation university in Istanbul. It also aims to determine the effects of these characteristics on their entrepreneurial intentions. The study was conducted on 164 college students who had business major in a foundation university in Istanbul. This study is one of the leading studies to determine the effects of creativity, stress tolerance and entrepreneurial motivation characteristics on entrepreneurial intentions of college students who have business major in Turkey. The questionnaire developed by Hmieleski and Corbett (2006) was used to gather the data. The frequency and chi-square analyses were applied to the data in the study. According to the findings, although most of the students took entrepreneurship courses, they haven't worked for a new venture, started their own businesses and don't want to be entrepreneurs when they graduate from the college.

Keywords: *College Students, Entrepreneurship, Creativity, Stress, Motivation*

Giriş

Girişimcilik geçmişten günümüze, dünyada ve ülkemizde önemini koruyan ve artıran bir kavramdır. Kişiler, yeni fırsatları yakalamak, kendilerini ifade edebilecekleri, çalışma hayatlarını ve kazançlarını esnekleştirecek; buldukları ülkelerin ekonomilerine katkıda bulunacak, istihdamı artıracak, çıkar çevrelerine kazanç ve işbirliği olanakları sunacak yeni işler kurmak istemektedirler. Girişimci, amaçlarına ve hayallerine ulaşmak için hesaplanabilir risk alıp kendi işini kuran ve sürekliliğini sağlamaya çalışan kişi olarak düşünülebilir. Girişimci, başarılı olmak, işini büyütürken kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamak, toplumda saygın bir yer edinmek ister.

Üretim faktörlerinin en önemlisi olan girişimci, kar/zarar riskini üstlenip, ürün ve hizmet üretmek veya pazarlamak amacıyla sermayesini yatırıma dönüştürür. Girişim adı verilen, ürün ve hizmet üretimini amaçlayan yatırım etkinliklerinin meslek olarak yapılması, girişimcilik olarak adlandırılmaktadır.² Son yıllarda girişimci kavramı, rekabetçi farklılıktaki bir işi, risk üstlenerek organize edip yönetmenin yanısıra, yenilikçi ve geliştirici olarak da ele alınmaktadır. Girişimci, fırsatların farkına varır, onları değerlendirir ve pazarlanabilir fikirlere dönüştürür. Fırsatlara zamanla, çabayla, parayla ve becerilerle değer katar; bu fikirleri uygulamak için rekabetçi pazarın risklerini dikkate alır ve bu çabalarından ödül sağlar. Girişimcilerin özellikleri arasında yaratıcılık, gayretlilik, zorluklardan yılmama, belirsizliğe tahammül, amacını başarma tutkusunu sayılabilir. Girişimcilerin mükemmeliyetçilik, insanları ve işleri kontrol etme, başarı saplantısı

² Hasan Tutar-Orhan Küçük, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 25-28.

özellikleri stres yaratarak, girişimlerini büyütmelemlerini engelleyebilir.³ Girişimcinin temel fonksiyonları arasında yeni işletmeler kurmak, yeni ürünleri, hizmetler üretmek, mevcut olanların kalitelerini ve özelliklerini geliştirmek, yeni üretim yöntemleri ortaya çıkarmak ve uygulamak, yeni pazarlara ulaşmak, hammadde vb. maddelerin temin edilebileceği yeni kaynaklar keşfetmek sayılabilir.⁴ Literatürde, kişileri girişimciliğe yönlendirebilecek kişisel özelliklere yönelik görüşler ve araştırmalar bulunmaktadır (McClelland, 1961, 1987; Brockhaus, 1975, 1982; Hornaday ve Aboud, 1971; Hull et al., 1980; Sexton ve Bowman, 1985; Gibb, 1987; Gartner, 1988; Singh, 1989; Shaver ve Scott, 1991; Brandstatter, 1997; Miner, 1997).⁵ Kişileri girişimciliğe yönlendirebilecek kişisel özellikler hakkında birçok araştırma yapılarak, girişimciliğin formülü belirlenmeye çalışılmıştır. Yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu, kişileri girişimciliğe yönlendirebilecek ve bir girişimcide bulunması gereken temel özellikler arasındadır.

1. Motivasyonun Girişimcilik Üzerindeki Etkisi

Girişimcilik faaliyetleri için motivasyona sahip olmak, yeni bir iş kurmak için anahtar özelliktir. Liderlik özelliklerine sahip, geçmişteki tecrübelerinden ders alan, zorluklardan yılmayan, amaç odaklı, amaçlarının peşinden ısrarla giden, dikkatli, problem çözme becerisine sahip kişiler; yeni bir girişim kurabilir ve girişimciliğin getirdiği yaşam tarzına ayak uydurabilirler. Girişimciler işlerini kurma aşamasında ve ilerleyen dönemlerde, motive olarak birçok zorluğu aşmalıdırlar. Örgütlerinin zayıf yönlerini ortadan kaldırmalı, yakın ve genel çevre koşullarının doğurduğu tehditlerle başa çıkmalıdırlar.

Kişilerde girişimcilik motivasyonunu doğuran unsurlar arasında özyeterlilik, kontrol alanı, bağımsızlık ihtiyacı, risk alma ve belirsizliği tolerans bulunmaktadır. Literatürde girişimcilik motivasyonu yönünde özyeterlilik (Chen, Greene ve Crick, 1998; De Noble, Jung ve Ehrlich, 1999), kontrol alanı (Levinson's, 1980; Gilad, 1982), bağımsızlık ihtiyacı (Cromie, 1987; Deci ve Ryan's, 2000), risk alma (Brockhaus, 1980; Calvert, 1993), ve belirsizliği tolerans (Budner, 1962; Begley ve Boyd, 1987) için ölçekler geliştirilmiştir.⁶ McClelland'ın motivasyon teorisine göre (1985), başarıma, bağlanma ve güç kazanma ihtiyaçları motivasyonun nedenleridir. Yaratıcılık, sebatkarlık, makul ölçüde risk alma, iş başarısı, performans için sorumluluk alma ve geri bildirim ihtiyacı kişilerin başarıma ihtiyacını belirler.⁷ Başarıma motivasyonu, zorluklarla mücadele etme, yetenekler yönünde kendine güven, kişisel gelişme sağlama, rekabetçilik, kaynakları yönetme, yüksek standartlara ulaşma olarak düşünülebilir.⁸ Girişimcilerin önemli özellikleri arasında başarı arzularının yüksek olması bulunmaktadır.⁹ Başarıma motivasyonunun, girişimcilik

³ Donald F. Kuratko-Richard M. Hodgetts, R.M. **Entrepreneurship: A Contemporary Approach**. Third Edition, Fort Worth, Dryden Press, 1995, s. 4-57

⁴ Adnan Çelik-Tahir Akgemci, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2007, s. 16-17.

⁵ Gerhard Raab' ve diğerleri, "Entrepreneurial Potential: An Exploratory Study of Business Students in the U.S. and Germany", **Journal of Business and Management** – 11(2), 2005, s. 73.

⁶ Keith M. Hmieleski-Andrew C. Corbett., "Proclivity for Improvisation as a Predictor of Entrepreneurial Intentions", **Journal of Small Business Management**, 44(1), 2006, s. 50-53.

⁷ Janice Langan-Fox-Sharon Grant, "The Effectiveness of Sentence Cues in Measuring the Big Three Motives", **Journal of Personality Assessment**, 89(2), 2007, s. 105-106.

⁸ Raab' ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m.", s. 73.

⁹ Çelik-Akgemci, **Girişimcilik...a.g.k.**, s. 18.

üzerindeki etkileri üzerine çeşitli çalışmalar mevcuttur (McClelland, 1961; 1978; 1987; Lynn, 1969; Nandy, 1973; Qohnson, 1990; Sagie ve Elizur, 1999).¹⁰ Zhao, Seibert, Hills tarafından yapılan bir çalışmada, girişimsel özyeterlilik düzeyi yüksek olan kişilerin girişimci olmayı seçtikleri tespit edilmiştir.¹¹ Rauch ve Frese tarafından yapılan meta analiz sonuçlarına göre, başarı ihtiyacı, öz yeterlilik, yenilikçilik, strese tahammül, bağımsızlık isteği ve proaktif kişilik olarak tanımlanan kişilik özellikleriyle, iş kurma ve işte başarılı olarak tanımlanan girişimci davranış arasında korelasyon bulunmaktadır.¹² Runyan, Droge, and Swinney'e göre, girişimcilik eğilimi, yenilikçilik, proaktiflik ve risk alma olarak tanımlanabilir.¹³ Kişilerin girişimcilik potansiyeline yönelik özellikleri arasında; başarıma ihtiyacı, iç kontrol, duygusal denge, problem çözme, belirsizliği tolerans ve risk alma eğilimi bulunmaktadır (Muller, 2002).¹⁴ Girişimcilerin proaktif olma yönleri üzerine araştırmalar mevcuttur (Covin and Slevin, 1989; Miller, 1983; Lumpkin and Dess, 1996).¹⁵

2. Stresin Girişimcilik Üzerindeki Etkisi

Girişimciler amaçlarını başarmak, iyi bir iş sahibi olmak isteyen kişilerdir. Amaçlarını başarma isteği ve zorunluluğu onların stresli olmalarına sebep olabilir. Mükemmeliyetçi olma, fikirlerinin doğru olduğunu çevrelerindekiyle ispatlama, bağımsız çalışma istekleri; ailelerini kazanacakları parayla geçindirme ve kariyer riskleri stres düzeylerini artırabilir. Strese tahammül edebilen girişimciler, aile ve artan iş sorumluluklarını dengeleyip, işlerini büyütebilirler. Stresin yaşamlarının bir parçası olması durumunda, girişimciler çeşitli hastalıklara yakalanabilirler. Bunlarla baş edebilmek için hazırlıklı olarak işe başlamaları, işleri için yararlı olacak doğru kişilerle ilişki kurmaları, olaylara ve işlerine yukardan bakıp, onları objektif olarak değerlendirmeye çalışmaları, zaman zaman kendilerine, ailelerine ve sosyal hayatlarına zaman ayırmaları gerekmektedir.

Girişimci için stresin nedenleri iş yoğunluğu, başarıma ihtiyacı, güvencikleri kişilerin olmaması ve çıkar gruplarının yarattığı sorunlar olarak düşünülebilir.¹⁶ Nijerya'daki girişimciler üzerinde yapılan bir araştırmada, girişimciler aileleri tarafından desteklenmelerine ve işlerinde başarılı olmalarına rağmen iş stresi yaşamaktadırlar.¹⁷ Duygusal istikrar, kişilerin stresli işleri yaparken performanslarının artmasını kolaylaştırır.¹⁸ Bu yönde, girişimcilerin duygusal istikrara sahip olmasının strese tahammül

¹⁰ Raab' ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m., s. 73-74.

¹¹ Hao Zhao ve diğerleri, "The Mediating Role of Self-Efficacy in the Development of Entrepreneurial Intentions", *Journal of Applied Psychology*, 90(6), 2005, s. 1270.

¹² Andreas Rauch-Michael Frese, "Let's Put the Person Back Into Entrepreneurship Research: A Meta-analysis on the Relationship Between Owners' Personality Traits, Business Creation, and Success", *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 16(4), 2007, s. 353.

¹³ Rodney Runyan ve diğerleri, "Entrepreneurial Orientation versus Small Business Orientation: What Are Their Relationships to Firm Performance?" *Journal of Small Business Management*, 46(4), 2008, s. 569.

¹⁴ Raab' ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m., s. 79.

¹⁵ Runyan ve diğerleri, "Entrepreneurial ...a.g.m., s. 569.

¹⁶ Kuratko-Hodgetts, R.M. *Entrepreneurship...a.g.k.*, s. 51-53.

¹⁷ Hung M. Chu ve diğerleri, "An Empirical Study of Nigerian Entrepreneurs: Success, Motivations, Problems, and Stress", *Business Research*, 8(2), 2008, s. 103.

¹⁸ Raab' ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m., s. 76.

düzeylerini artırabildiği söylenebilir. Risk alma ve belirsizlikle başa çıkma girişimcilerin sahip olmaları gereken iki özelliktir. Girişimcilerin risk alma ve belirsizliği tolerans eğilimleri stresle mücadele etmelerinde rol oynayabilir.

Kişilerin risk alma eğilimi, riskle ve belirsizlikle başa çıkma ve bunlara katlanma düzeyleriyle tanımlanabilir.¹⁹ Girişimciler işletme için tehdit oluşturabilecek büyük riskler yerine orta düzeyde riskleri almayı tercih ederler.²⁰ Yapılan araştırmalarda, girişimcilerin diğer kişilere göre orta veya daha yüksek düzeyde risk alabildikleri saptanmıştır (Meyer, Walker ve Litwin, 1961; Broehl, 1978; Ahmed, 1985).²¹ Girişimcilerin risk alma özellikleri üzerine çeşitli görüşler belirtilmiş ve araştırmalar yapılmıştır (Miller ve Friesen, 1982; Baird ve Thomas, 1985; Lumpkin ve Dess, 1996; Stewart ve Roth, 2001).²² Bunların sonucu, girişimcilerin diğer kişilere ve yöneticilere göre daha çok risk alabildiği olarak özetlenebilir.

Forlani ve Mullins (2000) tarafından yapılan bir araştırmada, girişimcilerin yüksek kazanç sağlayabileceklerini düşünmeleri durumunda, yüksek düzeyde risk alabilecekleri saptanmıştır.²³ Girişimcilerin belirsizlikle başa çıkma eğilimlerinin önemi üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Potansiyel girişimcilerin, potansiyel yöneticilerden (Sexton ve Bowman, 1984); girişimcilerin ise yöneticilerden (Schere, 1982) daha yüksek düzeyde belirsizliği tolere edebildikleri tespit edilmiştir.²⁴ Zaman baskısı, kişilerin bir işi tamamlamak için sınırlı zamanları olduğunda hissettikleri stres olarak tanımlanabilir. Zaman baskısı, kişilerin karar alma süreçlerinde yeterli bilgi edinme ve alternatifleri değerlendirme olanaklarını kısıtlar. Daha az tecrübeli kişiler, karar alma sürecinde zaman baskısı nedeniyle daha çok stres hisseder.²⁵ Zaman baskısı girişimciler için stres kaynağı olabilir.

Başarılı girişimcilerin sorunları çözebilme becerileri olduğu yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir (King, 1985; Buttner ve Gryskiewicz, 1993; Muller, 1999).²⁶

3. Yaratıcılığın Girişimcilik Üzerindeki Etkisi

Girişimciler, vizyon sahibi, proaktif, yaratıcı ve yenilikçi olmalı; benzersiz fikirler, çözümler, ürünler, hizmetler geliştirebilmelidirler. Kişilerin kariyerlerini taahhüt etmeleri, risk almaları ve kazanç sağlamaları için bu özellikler önemlidir. Girişimcilerin yaratıcılık özellikleri yeni pazarlara girmelerini, yeni müşteri gruplarına, yeni ürünler ve hizmetler geliştirmelerini kolaylaştırır.

¹⁹ Raab' ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m.", s. 75.

²⁰ Serpil Döm, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği**, 2. Baskı, Ankara, Detay Yayıncılık, 2008, s. 28.

²¹ Raab' ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m.", s. 75.

²² Runyan ve diğerleri, "Entrepreneurial ...a.g.m.", s. 569.

²³ Keith M. Hmieleski-Andrew C. Corbett, "Improvisation as a Framework for Investigating Entrepreneurial Action", **Academy of Management Proceedings**, 2003, s. F4.

²⁴ Raab' ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m.", s. 76.

²⁵ Hmieleski-Corbett, "Improvisation...a.g.m.", s. F2.

²⁶ Marco Caliendo-Alexander S. Kritikos, "Is Entrepreneurial Success Predictable? An Ex-Ante Analysis of the Character-Based Approach", **Kyklos**, 61(2), 2008, s. 194.

Girişimcilerin önemli özellikleri arasında yeni fikirler yaratmak yer almaktadır.²⁷ Girişimciler şirketlerinin rekabet üstünlükleri sağlamaları için yeni fikirler, ürünler ve hizmetler ortaya koymalıdır.²⁸ Girişimciler yenilikçi olabilmek için değişime inanmalı, yenilikleri destekleyecek bir örgüt iklimi sağlamalı, araştırma ve geliştirmeye önem vermeli, yenilikleri pazara hızlı sunmalı, kriz dönemlerini yenilik fırsatı olarak görmeli, yurt içi ve yurt dışı fuarları, toplantıları takip etmelidirler.²⁹ Girişimci, yaratıcılık yeteneğiyle bir buluş yapıp, girişimini kurabilir. Girişimcilerde yaratıcılık; olayları yeniden farklı boyutta değerlendirme, sorunları yeniden tanımlama, bir işe odaklanma, farklı işlerle ve sosyal faaliyetlerle ilgilenme, herhangi bir olayla veya kişiyle karşılaşma nedenleriyle tetiklenebilir.³⁰ Yenilik girişimcinin fırsatları, pazarlanabilir fikirlere dönüştürmesidir. Girişimci, ihtiyaçları karşılamak için benzersiz fırsatlar keşfetmelidir. Vizyon geliştirmek için öncelikle, talepleri karşılayacak çözümler geliştirmeli, yaratıcılıkla, sistematik analizi birleştirebilmelidir. Yaratıcılık yeteneği, etkinliği ve verimliliği artıran fikirler üretmeyi sağlar, herkeste kısmen bulunabilir. Bazı kişiler doğuştan gelen özellikleri, yetiştikleri ortam ve eğitimleri yönünde diğer kişilere göre daha yaratıcı olabilirler. Kişiler, kendilerinin ve çevrelerindeki kişilerin yaratıcılıklarını engelleyebilirler. Yenilikçi girişimciler, işlere farklı açılardan yaklaşır, sorunları ve çözümlerini keşfederler. Mevcut uygulamaların varsayımlarını sorgularlar. Araçlar ve yöntemler yerine, sonuçlarla ilgilenirler. Rutin çalışmaya tahammülleri yoktur. Yaptıkları için diğer kişilerin onayını almaya gerek duymazlar.³¹ Yenilikçilik, risk alma ve proaktif davranışlar girişimciliğin önemli özellikleri olarak kabul edilmektedir. Girişimci, yenilikçi olan, yenilik transfer sürecini fikir geliştirmeden, ürünleri/hizmetleri pazara sunma aşamasına kadar yönetebilen kişi olarak tanımlanabilir.³² Girişimcilerin yenilikçilik özellikleri üzerinde literatürde çeşitli görüşler ve araştırmalar bulunmaktadır. (Schumpeter, 1934; Miller ve Friesen, 1982; Covin ve Slevin, 1989; Dess, 1996).³³ Portekiz’de kimya ve eczacılık alanlarında lisans eğitimi alan üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, bu öğrencilerin yaratıcılık ve yenilikçilik düzeylerinin girişimcilik eğilimlerini açıklamak için yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.³⁴

4. Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerine Yönelik Yapılan Araştırmalar

Literatürde üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerine yönelik çeşitli araştırmalar yer almaktadır. Bunlardan bazılarını aşağıda değinilmektedir.

A.B.D’de girişimcilik alanında derslerin üniversitelerde okutulması 1970’lerde yaygınlaşmıştır. 2000’li yıllarda dünyanın birçok ülkesinde 2000’e yakın üniversitede

²⁷ Çelik-Akgemci, **Girişimcilik...a.g.k.**, s. 18.

²⁸ Orhan Küçük, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2005, s. 203.

²⁹ Tamer Müftüoğlu-Tülin Durukan, **Girişimcilik ve KOBİ’ler**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2004, s. 162-163.

³⁰ Gülçimen Yurtsever ve diğerleri, **Girişimcilik**, Adana, Karahan Kitabevi, 2006, s. 22-27.

³¹ Kuratko-Hodgetts, R.M. **Entrepreneurship...a.g.k.**, s. 65-67.

³² Raab' ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m.", s. 72.

³³ Runyan ve diğerleri, "Entrepreneurial ...a.g.m.", s. 569.

³⁴ Aurora.A.C. Teixeira, "Entrepreneurial potential in chemistry and pharmacy. Results from a large survey", **Journal of Business Chemistry**, 5(2), 2008, s. 48.

girişimcilik dersleri okutulmakta, bu alanda bilimsel hakemli dergiler yayınlanmaktadır.³⁵ Ülkemizde, Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini belirlemeye yönelik yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, ilgili öğrencilerin %40,5'i işletme bölümü öğrencilerinin gelecekte kendi işlerini kurmaları gerektiğini düşünmelerine rağmen sadece %8,7'si kariyerlerinin ilk beş yılında girişimci olmayı, yüksek maaşlı bir işte çalışmaya tercih etmişlerdir. Aynı araştırmada öğrenciler, sırasıyla para, eğitim, deneyim, vizyon ve motivasyonu iş kurmak için gerekli faktörler olarak seçmişlerdir.³⁶ Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme, İktisat, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü öğrencilerinin üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, öğrencilerin %71'i ileride kendi işlerini kurmak istediklerini belirtmişlerdir. İlgili öğrencilerin, başarıya ihtiyacı olmasına rağmen; risk alma, belirsizliğe tolerans, yenilikçilik, kendine güven ve kontrol merkezinde kararsız kaldığı gözlenmiştir.³⁷ Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler, Tıp, Mühendislik ve Eğitim Fakültelerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin girişimcilik düzeyi orta olmasına rağmen İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinininki ortalamanın üstündedir. Fakülte öğrencilerinin girişimcilik eğitimi almalarının bu sonucu doğurduğu düşünülmektedir. Fakülte öğrencileri başarıya ihtiyacı, içsel kontrol ve yaratıcılık düzeyleri diğer fakültelerin öğrencilerinden daha yüksektir.³⁸ Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan ve Özbekistan'da İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerindeki bölümlere denk gelen bölümlerde (İşletme, İktisat, Maliye, Uluslararası İlişkiler vb.) eğitim gören öğrenciler üzerinde yapılan karşılaştırmalı bir araştırmanın sonuçlarına göre, Türkiye'de eğitim gören öğrencilerin, diğer ülkelerde eğitim gören öğrencilerden daha az düzeyde (%28,8) girişimcilik eğitimi almalarına rağmen, daha yüksek düzeyde (%29,4) mezun olunca kendi işlerini kurmak istedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki öğrencilerin, diğer ülkelerdeki öğrencilere göre daha yüksek düzeyde girişimlerin yenilikçi olması gerektiğini düşündükleri de gözlenmiştir.³⁹

İspanya'da yapılan bir araştırmada, üniversitelerin girişimciliğe yönelik sağladığı desteklerle, ülkedeki mevcut girişimcilik faaliyetleri arasında ilişki bulunamamıştır. Bununla beraber, kişilerin girişimcilik niyetleriyle, üniversitelerin girişimciliğe yönelik sağladığı destekler arasında ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, İspanya'daki girişimcilik

³⁵ Todd A. Finkle ve diğerleri, "An Examination of Entrepreneurship Centers in the United States: A National Survey", **Journal of Small Business Management**, 44(2), 2006, s. 185.

³⁶ Nuray Girginer-Nurullah Uçkun, "İşletmecilik Eğitimi Alan Lisans Öğrencilerinin Girişimciliğe Bakış Açuları: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama", <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/18-02.pdf>, Erişim Tarihi (12.03.2009).

³⁷ Öznur Bozkurt, "Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi", <http://girisim.comu.edu.tr/dergi/12/bozkurt.pdf>, Erişim Tarihi (12.03.2009).

³⁸ Mustafa Avşar, "Yüksek Öğretimde Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerinin Araştırılması, Çukurova Üniversitesinde Bir Uygulama", Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, <http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/tezler/1276.pdf>, Erişim Tarihi (12.03.2009).

³⁹ Feruzahon Abdullaeva, "Öğrencilerin Girişimcilik Özellikleri ve İş Değerleri: Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Türkiye Karşılaştırılması, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, <http://tez2.vok.gov.tr/tez.htm>, Erişim Tarihi (12.03.2009).

faaliyetleri üzerinde yüksek eğitimin etkisinin arttığına göstergesi olarak düşünülebilir.⁴⁰ Parnel vd. (1995) tarafından yapılan bir araştırmada, A.B.D.'li öğrencilerin Mısırlı öğrencilere göre daha fazla girişimcilik eğitimi aldıkları, girişimcilik fırsatlarıyla karşılaştıkları ve fırsatları değerlendirmek için kendilerine daha çok güvendikleri tespit edilmiştir. Koiranen vd. (1997) tarafından yapılan bir araştırmada, A.B.D.'li girişimcilerin ve yöneticilerin, Finlandiyalı girişimcilere ve yöneticilere göre daha fazla risk aldıkları tespit edilmiştir.⁴¹ Kolvereid'in (1996) Norveç'te işletme yüksek lisans eğitimi alan öğrenciler üzerinde gerçekleştirdiği araştırmanın sonuçlarına göre, ekonomik fırsat, otorite, bağımsızlık, zorluklar, kişisel farkındalık ve sürece katılım kişilerin girişimci olmak istemelerine neden olmaktadır.⁴² Almanya ve A.B.D.'de yüksek lisans düzeyinde işletme eğitimi alan 489 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, Alman ve A.B.D.'li öğrencilerin girişimcilik potansiyellerinin benzer düzeyde olduğu tespit edilmiştir. A.B.D.'li ve Alman öğrencilerin, problem çözme, belirsizliği tolerans, risk alma isteği, müşteri odaklılık düzeyleri arasında fark olmadığı gözlenmiştir. Bununla beraber, A.B.D.'li öğrencilerin iç kontrol, duygusal denge ve empati düzeylerinin, Alman öğrencilerden daha yüksek olmasına karşın; Alman öğrencilerin başarıya ihtiyacı ve ekip odaklılık eğilimlerinin, A.B.D.'li öğrencilerden daha yüksek olduğu gözlenmiştir.⁴³ Martz ve diğerleri, A.B.D., İngiltere ve Fransa'da lisans düzeyinde işletme eğitimi alan 900 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmaya göre, A.B.D.'li öğrencilerin, Fransız ve İngiliz öğrencilere göre daha yüksek düzeyde, girişimciliği daha iyi bir hayat tarzı olarak algıladıkları tespit edilmiştir.⁴⁴ Kristiansen ve Indarti'nin 251 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçlarına göre, Endonezya'lı öğrencilerin, Norveçli öğrencilerden daha çok girişimcilik niyetine sahip oldukları tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak, Norveç'te girişimcilerin sosyal statülerinin ve gelirlerinin, bir kuruluşta çalışan kişilere göre daha düşük olması belirtilmiştir. Kişisel özyeterlilik girişimcilik niyetini en çok etkileyen faktörlerden biridir.⁴⁵

5. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı, İstanbul'da bir vakıf üniversitesinde işletme alanında lisans eğitimi alan üniversite öğrencilerinin, yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özelliklerinin bulunma düzeyini belirleme ve bu özelliklerin ilgili öğrencilerin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu yönde, İstanbul'da faaliyet gösteren bir vakıf üniversitesinde, işletme alanında lisans eğitimi alan 164 öğrenci üzerinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışma ülkemizde, yaratıcılık, strese tahammül ve

⁴⁰ Alicia Coduras ve diğerleri, "The Relationship Between University Support to Entrepreneurship with Entrepreneurial Activity in Spain: A Gem Data Based Analysis", **International Advanced Economic Research**, 14, 2008, s. 395.

⁴¹ WM Benjamin Martz JR ve diğerleri, "A Multi Culture Perception of the Entrepreneurial Lifestyle," **Journal of Enterprising Culture**, 13(4), 2005, s. 362.

⁴² Leon Schjoedt-Kelly G. Shaver, "Deciding on an Entrepreneurial Career: A Test of the Pull and Push Hypotheses Using the Panel Study of Entrepreneurial Dynamics Data1", **Entrepreneurship Theory and Practice**, September, 2007, s. 735.

⁴³ Raab ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m.", s. 80.

⁴⁴ Martz JR ve diğerleri, "A Multi...a.g.m.", s. 359.

⁴⁵ Stein Kristiansen-Nurul Indarti, "Entrepreneurial Intention Among Indonesian and Norwegian Students", **Journal of Enterprising Culture**, 12(1), 2004, s. 55.

girişimcilik motivasyonu düzeyinin işletme alanında lisans eğitimi alan üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik öncü araştırmalardan biridir.

5.1. Araştırmanın Modeli ve Methodu

Araştırmada, öğrencilerin yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özellikleri, temel girişimcilik özellikleri olarak kabul edilerek, ilgili üniversite öğrencilerinde bu özelliklerin bulunma düzeyleri frekans dağılımı analiziyle tespit edilmeye çalışılmıştır. İlgili öğrencilerin girişimcilik eğitimi alma, yeni kurulmuş bir girişimde çalışma, halen kendi işini kurmuş olma ve mezun olduktan sonra kendi işini kurmayı isteme düzeyleri de frekans dağılımı analiziyle belirlenmeye çalışılmıştır. Ardından, öğrencilerin yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özellikleriyle; girişimcilik eğitimi alma, yeni kurulmuş bir girişimde çalışma, halen kendi işini kurmuş olma ve mezun olduktan sonra kendi işini kurmayı isteme durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla ki-kare bağımlılık analizi yapılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özellikleri net olarak tespit edilmek istendiği; frekans dağılımı ve ki-kare analizi gibi temel istatistiksel analizlere odaklanılması mümkün olabileceği için sorular “evet-hayır” cevaplı olarak düzenlenmiştir.

Çalışmanın araştırma formu olarak, Hmieleski ve Corbett (2006) tarafından geliştirilen ve ekte sunulan araştırma formu kullanılmıştır. Bu yazarların 430 öğrenci üzerinde düzenledikleri araştırmada, girişimcilik niyeti ile kişilik, motivasyon, bilişsel tarz, sosyal model ve doğaçlama arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.⁴⁶

5.2. Araştırmanın Kısıtları

Araştırmanın tek bir üniversitede, bir vakıf üniversitesinde, işletme alanında lisans eğitimi alan öğrenciler üzerinde yapılmış olması kısıtlarını oluşturmaktadır. Araştırma veri toplama kolaylığı açısından bir vakıf üniversitesinde gerçekleştirilmiştir. Bununla beraber, vakıf üniversiteleri, genelde, devlet üniversitelerine göre daha az öğrenciye sahip üniversiteler olup, öğrencilerin sosyo-ekonomik özellikleri açısından devlet üniversiteleri kadar homojen yapıya sahip değildir. Bu yönde, araştırmanın bir vakıf üniversitesinde gerçekleştirilmiş olması önemli bir kısıt olarak düşünülebilir. Çalışma ülkemizde, yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özelliklerinin, işletme alanında lisans eğitimi alan üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik öncü araştırmalardan biridir. Bu yönüyle, gelecekte girişimcilik alanında yapılacak çalışmalara kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir. Gelecekte, çeşitli devlet üniversitelerinde ve vakıf üniversitelerinde, işletme alanında eğitim gören daha çok sayıda üniversite öğrencisinin dahil edildiği, daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılabilir. Ayrıca, iktisadi ve idari bilimler fakültelerinin işletme dışındaki alanlarında (iktisat, uluslararası ticaret, turizm, bankacılık ve finans vb.) eğitim gören öğrenciler de gelecekte yapılacak yeni araştırmalara dahil edilebilirler.

⁴⁶ Hmieleski-Corbett, “Proclivity...a.g.m., s. 52.

5.3. Araştırmanın Bulguları

Frekans Dağılımı Analizi Sonuçları: İstanbul'da faaliyet gösteren bir vakıf üniversitesinde, işletme alanında lisans eğitimi alan 164 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen araştırmanın frekans dağılımı analizinin sonuçları aşağıda yer almaktadır. Araştırmadaki sorulara öğrencilerin bazıları cevap vermedikleri için tablolardaki toplam sayıları çeşitlilik göstermektedir.

Tablo 1.

Öğrencilerin cinsiyeti	n	%
Kız	65	41,1
Erkek	93	58,9
Toplam	158	100,0

Erkek öğrencilerin (%58,9) sayısı, kız öğrencilerden (%41,1) fazladır.

Tablo 2.

Öğrencilerin yaşı	n	%
19,00	2	1,3
20,00	9	6,0
21,00	37	24,8
22,00	41	27,5
23,00	39	26,2
24,00	16	10,8
25,00	2	1,3
26,00	1	0,7
27,00	1	0,7
28,00	1	0,7
Total	149	100,0

Öğrencilerin yaşlarının 22 (%27,5), 23 (%26,2) ve 21'de (%24,8) yoğunlaştığı gözlenmektedir.

Yaratıcılık düzeyine yönelik kişisel özellikler

Tablo 3.

Yeni şeyler icat ederim/yaratıcıyım	n	%
Evet	103	65,6
Hayır	54	34,4
Toplam	157	100,0

Öğrencilerin çoğu (%65,6) yeni şeyler icat ettiğini, yaratıcı olduğunu düşünmektedir.

Tablo 4.

Yaratıcılık için iyi bir rol modeliyim	n	%
Evet	92	56,8
Hayır	70	43,2
Toplam	162	100,0

Cevaplayıcıların çoğu (%56,8) yaratıcılık için iyi bir rol modeli olduğunu belirtmektedir.

Tablo 5.

İşimde orjinallik sağlarım	n	%
Evet	140	85,9
Hayır	23	14,1
Toplam	163	100,0

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%85,9) işinde orjinallik sağladığını düşünmektedir.

Tablo 6.

Sınırlı kaynaklarla çalışmam gerektiğinde yaratıcıyım	n	%
Evet	134	81,7
Hayır	30	18,3
Toplam	164	100,0

Cevaplayıcıların çoğu (%81,7) sınırlı kaynaklarla çalışması gerektiğinde yaratıcı olduğunu belirtmektedir.

Tablo 7.

Kaynakları yeniden birleştirerek alışılmamış ürünler üretmek için yöntemler belirlerim	n	%
Evet	99	61,9
Hayır	61	38,1
Toplam	160	100,0

Öğrencilerin çoğu (%61,9) kaynakları yeniden birleştirerek alışılmamış ürünler üretmek için yöntemler belirlediğine inanmaktadır.

Tablo 8.

Eski yöntemler veya araçlar için yeni kullanım alanları bulurum	n	%
Evet	113	69,8
Hayır	49	30,2
Toplam	162	100,0

Cevaplayıcıların çoğu (%69,8) eski yöntemler veya araçlar için yeni kullanım alanları bulduğunu düşünmektedir.

Tablo 9.

Düşünce tarzım sıradışıdır (mevcut durumun ötesindeki şartlarla)	n	%
Evet	106	65,8
Hayır	55	34,2
Toplam	161	100,0

Öğrencilerin çoğu (%65,8) düşünce tarzlarının sıradışı olduğunu belirtmektedir.

Tablo 10.

Projeleri tamamlamak amacıyla yeni fikirler geliştirmek için risk alırım	n	%
Evet	116	73,0
Hayır	43	27,0
Toplam	159	100,0

Cevaplayıcıların büyük çoğunluğu (%73) projeleri tamamlamak amacıyla yeni fikirler geliştirmek için risk aldığına inanmaktadır.

Tablo 11.

Yeni ürünler/hizmetler için fırsatları belirlerim	n	%
Evet	131	81,9
Hayır	29	18,1
Toplam	160	100,0

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%81,9) yeni ürünler/hizmetler için fırsatları belirlediğini düşünmektedir.

Strese tahammül düzeyine yönelik kişisel özellikler

Tablo 12.

Zaman baskısı olduğunda performansım daha iyi olur	n	%
Evet	85	52,8
Hayır	76	47,2
Toplam	161	100,0

Cevaplayıcıların çoğu (%52,8) zaman baskısı olduğunda performanslarının daha iyi olduğunu belirtmektedir.

Tablo 13.

Odaklanmak için baskıya ihtiyacım vardır	n	%
Evet	63	38,7
Hayır	100	61,3
Toplam	163	100,0

Öğrencilerin çoğu (%61,3) odaklanmak için baskıya ihtiyaç duymamaktadır.

Tablo 14.

Risk almayı severim	n	%
Evet	98	60,9
Hayır	63	39,1
Toplam	161	100,0

Cevaplayıcıların çoğu (%60,9) risk almayı sevmektedir.

Tablo 15.

Sorunlara anında müdahale ederim	n	%
Evet	124	77,0
Hayır	37	23,0
Toplam	161	100,0

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%77) sorunlara anında müdahale ettiğini belirtmektedir.

Tablo 16.

Baskı dolu ortamları ararım	n	%
Evet	34	21,3
Hayır	126	78,8
Toplam	160	100,0

Cevaplayıcıların büyük çoğunluğu (%78,8) baskı dolu ortamları aramamaktadır.

Tablo 17.

Projeleri tamamlamak için son anı beklerim	n	%
Evet	66	41,3
Hayır	94	58,8
Toplam	160	100,0

Öğrencilerin çoğu (%58,8) projeleri tamamlamak için son anı beklememektedir.

Tablo 18.

Anı yaşarım	n	%
Evet	96	60,0
Hayır	64	40,0
Toplam	160	100,0

Cevaplayıcıların çoğu (%60) anı yaşadığını düşünmektedir.

Tablo 19.

İş yaparken kendi ayaklarımın üstüne basarım	n	%
Evet	139	85,8
Hayır	23	14,2
Toplam	162	100,0

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%85,8) iş yaparken kendi ayaklarımın üstüne bastığını belirtmektedir.

Girişimcilik motivasyonu düzeyine yönelik kişisel özellikler

Tablo 20.

Dikkatim kolay dağılmaz	n	%
Evet	87	53,7
Hayır	75	46,3
Toplam	162	100,0

Cevaplayıcıların çoğunun (%53,7) dikkati kolay dağılmamaktadır.

Tablo 21.

İsrarcıyım	n	%
Evet	130	80,7
Hayır	31	19,3
Toplam	161	100,0

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%80,7) ısrarcıdır.

Tablo 22.

Geçmişteki başarısızlıklarımın gelecekteki performansımı engellemesine izin vermem	n	%
Evet	132	82,5
Hayır	28	17,5
Toplam	160	100,0

Cevaplayıcıların büyük çoğunluğu (%82,5) geçmişteki başarısızlıklarımın gelecekteki performansımı engellemesine izin vermemektedir.

Tablo 23.

Aksiyon odaklıyım	n	%
Evet	110	69,6
Hayır	48	30,4
Toplam	158	100,0

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%69,6) aksiyon odaklıdır.

Tablo 24.

İyimserim	n	%
Evet	137	84,6
Hayır	25	15,4
Toplam	162	100,0

Cevaplayıcıların büyük çoğunluğu (%84,6) iyimserdir.

Tablo 25.

İşler istediğim gibi gitmezse kolaylıkla hayal kırıklığına uğramam	n	%
Evet	104	64,6
Hayır	57	35,4
Toplam	161	100,0

Öğrencilerin çoğu (%64,6) işler istediği gibi gitmezse kolaylıkla hayal kırıklığına uğramadığını belirtmektedir.

Tablo 26.

Felaket anında liderlik rolü üstlenebilirim	n	%
Evet	128	80,0
Hayır	32	20,0
Toplam	160	100,0

Cevaplayıcıların büyük çoğunluğu (%80) felaket anında liderlik rolü üstlenebilmektedir.

Tablo 27.

Hiçbirşey amaçlarımı başarmamdan daha önemli olamaz	n	%
Evet	90	56,3
Hayır	70	43,8
Toplam	160	100,0

Öğrencilerin çoğu (%56,3) için hiçbirşey amaçlarımı başarmalarından daha önemli değildir.

Tablo 28.

Mantık problemlerini çözmekte başarılıyım	n	%
Evet	122	75,8
Hayır	39	24,2
Toplam	161	100,0

Cevaplayıcıların büyük çoğunluğu (%75,8) mantık problemlerini çözmekte başarılıdır.

Girişimcilik eğilimlerinin belirleyicileri

Tablo 29.

Kendiniz bir iş kurdunuz mu?	n	%
Evet	11	6,7
Hayır	152	93,3
Toplam	163	100,0

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%93,3) henüz bir iş kurmamıştır.

Tablo 30.

Mezun olduktan sonra kendi işini kurmak istiyor musunuz?	n	%
Evet	69	42,3
Hayır	94	57,7
Toplam	163	100,0

Cevaplayıcıların çoğu (%57,7) mezun olduktan sonra kendi işini kurmak istememektedir.

Tablo 31.

Yeni kurulmuş bir işletmede çalıştınız mı?	n	%
Evet	38	23,3
Hayır	125	76,7
Toplam	163	100,0

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%76,7) yeni kurulmuş bir işletmede çalışmamıştır.

Tablo 32.

Girişimcilik eğitimi (ders, kurs vb.) aldınız mı?	n	%
Evet	91	55,8
Hayır	72	44,2
Toplam	163	100,0

Cevaplayıcıların çoğu (%55,8) girişimcilik eğitimi almıştır.

Araştırmanın frekans dağılımı sonuçlarına göre, öğrencilerin çoğunun yaratıcı olduklarını, strese tahammül edebildiklerini ve girişimcilik için motivasyona sahip olduklarını düşündükleri görülmektedir. Öte taraftan, öğrencilerin çoğu girişimcilik eğitimi almalarına rağmen, yeni bir işletmede çalışmamış ve halen bir iş kurmamışlardır. Ayrıca, ileride bir iş kurmayı tercih etmemekte, girişimci olmak istememektedirler.

Tablo 33. Ki-Kare Analizi Sonuçları

Hipotezler	S. D	χ^2	P	T. D.	Sonuçlar
H0: Yeni şeyler icat etme/yaratıcı olma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki yoktur. H1: Yeni şeyler icat etme/yaratıcı olma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki vardır.	1	3,02 6	0,08 2	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: Yaratıcılık için iyi bir rol modeli olma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki yoktur. H1: Yaratıcılık için iyi bir rol modeli olma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki vardır.	1	3,21 5	0,07 3	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: İşinde orjinallik gösterme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki yoktur. H1: İşinde orjinallik gösterme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki vardır.	1	2,98 7	0,08 4	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
Hipotezler	S. D	χ^2	P	T. D.	Sonuçlar
H0: İşinde orjinallik gösterme ile girişimcilik eğitimi alma arasında ilişki yoktur. H1: İşinde orjinallik gösterme ile girişimcilik eğitimi alma arasında ilişki vardır.	1	2,92 9	0,08 7	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: Eski yöntemler veya araçlar için yeni	1	13,6		2,7	H0 hipotezi

kullanım alanları bulma ile girişimcilik eğitimi alma arasında ilişki yoktur. H1: Eski yöntemler veya araçlar için yeni kullanım alanları bulma ile girişimcilik eğitimi alma arasında ilişki vardır.		56	0,00 0	1	%10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: Projeleri tamamlamak amacıyla yeni fikirler geliştirmek için risk alma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki yoktur. H1: Projeleri tamamlamak amacıyla yeni fikirler geliştirmek için risk alma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki vardır.	1	3,95 2	0,04 7	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: Yeni ürün/hizmetler için fırsatları belirleme ile girişimcilik eğitimi alma arasında ilişki yoktur. H1: Yeni ürün/hizmetler için fırsatları belirleme ile girişimcilik eğitimi alma arasında ilişki vardır.	1	2,80 0	0,09 4	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: Yeni ürün/hizmetler için fırsatları belirleme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki yoktur. H1: Yeni ürün/hizmetler için fırsatları belirleme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki vardır.	1	5,02 9	0,02 5	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: Risk almayı sevme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki yoktur. H1: Risk almayı sevme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki vardır.	1	4,91 8	0,02 7	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: Projeleri tamamlamak için son anı bekleme ile yeni kurulmuş bir işletmede çalışma arasında ilişki yoktur. H1: Projeleri tamamlamak için son anı bekleme ile yeni kurulmuş bir işletmede çalışma arasında ilişki vardır.	1	4,16 6	0,04 1	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: İş yaparken kendi ayaklarının üstüne basma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki yoktur. H0: İş yaparken kendi ayaklarının üstüne basma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki vardır.	1	7,10 6	0,00 8	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: Felaket anında liderlik rolü üstlenme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki yoktur.	1	4,82 6	0,02 8	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde

H1: İş yaparken kendi ayaklarının üstüne basma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında ilişki vardır.					reddedilmiştir.
H0: Felaket anında, liderlik rolü üstlenme ile yeni kurulmuş bir işletmede çalışma arasında ilişki yoktur. H1: Felaket anında liderlik rolü üstlenme ile yeni kurulmuş bir işletmede çalışma arasında ilişki vardır.	1	2,76 7	0,09 6	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.
H0: Hiçbirşeyin amaçları başarmaktan daha önemli olmaması ile yeni kurulmuş bir işletmede çalışma arasında ilişki yoktur. H1: Hiçbirşeyin amaçları başarmaktan daha önemli olmaması ile yeni kurulmuş bir işletmede çalışma arasında ilişki vardır.	1	5,26 0	0,02 2	2,7 1	H0 hipotezi %10 hata seviyesinde reddedilmiştir.

S.D.:Serbestlik derecesi, T.D.: Tablo değeri

Araştırmanın ki-kare analizi sonuçlarına göre, yaratıcılık düzeyine yönelik özelliklerden yeni şeyler icat etme/yaratıcı olma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme, yaratıcılık için iyi bir rol modeli olma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme, işinde orjinallik gösterme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme ve girişimcilik eğitimi alma arasında %10 hata seviyesinde istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, yaratıcılık düzeyine yönelik özelliklerden eski yöntemler veya araçlar için yeni kullanım alanları bulma ile girişimcilik eğitimi alma, projeleri tamamlamak amacıyla yeni fikirler geliştirmek için risk alma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme; yeni ürün/hizmetler için fırsatları belirleme ile girişimcilik eğitimi alma ve mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında %10 hata seviyesinde istatistiki olarak anlamlı ilişki olduğu gözlenmektedir. Strese tahammül düzeyine yönelik özelliklerden, risk almayı sevme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme, projeleri tamamlamak için son anı bekleme ile yeni kurulmuş bir işletmede çalışma; iş yaparken kendi ayaklarının üstüne basma ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme arasında %10 hata seviyesinde istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Öte taraftan, girişimcilik motivasyonu düzeyine yönelik özelliklerden felaket anında liderlik rolü üstlenme ile mezun olunca kendi işini kurmayı isteme ve yeni kurulmuş bir işletmede çalışma; hiçbirşeyin amaçları başarmaktan daha önemli olmaması ile yeni kurulmuş bir işletmede çalışma arasında %10 hata seviyesinde istatistiki olarak anlamlı ilişki görülmektedir. Strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu düzeyine yönelik özelliklerden daha çok sayıda yaratıcılık düzeyine yönelik özellikler ile girişimcilik eğilimlerinin belirleyicileri arasında ilişki bulunmaktadır. Ayrıca, girişimcilik eğilimlerinden mezun olunca kendi işini kurma ile yaratıcılık ve strese tahammül düzeyine yönelik özellikler arasında daha çok sayıda anlamlı

ilişki tespit edilmiştir. Yeni kurulmuş bir işte çalışma ise girişimcilik motivasyonu düzeyine yönelik özellikler ile daha çok ilişkilidir.

Sonuç

Girişimcilik ülkemizde yeni iş kurmak, çalışanlar için yeni iş olanakları sunmak açısından hayati önemdedir. Kurulan girişimlerin ulusal pazarda büyümeleri ve yabancı pazarlara yayılmaları, böylece ülkemize vergi geliri ve gayri safi milli hasıla artışı sağlamaları gerekmektedir. Girişimciliği sadece, kişilerin yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özellikleri ile açıklamak yetersizdir. Bu araştırma, ülkemizdeki öğrencilerin girişimcilik eğilimleri üzerinde yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu düzeylerinin etkisine dikkat çekmesi açısından öncü özelliktir. Araştırmanın başında, yaratıcı olan, strese tahammül edebilen, girişimcilik için motivasyonu yüksek olan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin daha yüksek olması beklenmekteydi. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin çoğunun girişimcilik eğitimi almalarına rağmen yeni kurulmuş bir işte çalışmadığı, kendi işini kurmadığı, mezun olunca kendi işini kurup, girişimci olmak istemediği gözlenmektedir. Bunun nedenleri arasında, girişimcilerin kaynak bulmalarının zor olması, kazanç ve sosyal statü düzeylerinin toplumda düşük algılanması bulunabilir. Bu yönde yeni araştırmaların yapılması, üniversite öğrencilerinin girişimciliğe yönelmelerinde anahtar rol oynayabilir.

Araştırmanın sonuçları ülkemizde daha önce yapılan araştırmalarla karşılaştırıldığında, bu araştırmada öğrencilerin mezun olduktan sonra kendi işlerini kurmak isteme düzeyinin (%42,3) Osmangazi Üniversitesi'ndeki öğrencilerin kendi işlerini kurmak isteme düzeyiyle (%40,5) benzer olduğu tespit edilmiştir.⁴⁷ Sakarya Üniversitesi'nde yapılan araştırmada bu oran %71 düzeyindedir. Bununla beraber, bu araştırmada öğrencilerin girişimcilik eğitimi alma düzeyinin (%55,8), Abdulleava'nın (2007) yaptığı araştırmadaki düzeyden (%28,8) yaklaşık iki kat fazla olduğu gözlenmektedir.⁴⁸

Öte taraftan, Raab ve diğerlerinin ABD ve Almanya'da gerçekleştirdikleri araştırmada, Almanya'daki öğrencilerin %53,8'i, ABD'deki öğrencilerin %76,8'i mezuniyetten sonra kendi işlerini kurmak istemektedirler.⁴⁹ Bu oranların yüksek olmasında, ülkesel farklılıklar ile Almanya ve ABD'deki öğrencilerin yüksek lisans eğitimi almalarının etkisi olabilir.

Araştırma verileri değerlendirildiğinde, öğrencilerin yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özelliklerinin girişimcilik eğilimlerini kısmen etkilediği gözlenmektedir. Araştırmada örneklemin artırılması, araştırmanın işletme dışında farklı alanlarda lisans eğitimi alan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmesi durumunda sonuçlar çeşitlilik gösterebilir. Öğrencilerin yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu düzeyine yönelik özellikleri ile girişimcilik eğilimleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı daha fazla ilişki tespit edilebilir. Üniversite öğrencilerinin girişimciliğe özendirilmeleri, ülkemizdeki iş sahiplerinin eğitim düzeylerinin yükselmesini, ürün ve hizmetlerin kalite,

⁴⁷ Girginer-Uçkun, "İşletmecilik...a.g.m.

⁴⁸ Bozkurt, "Girişimcilik...a.g.m. Abdullaeva, "Öğrencilerin...a.g.m.

⁴⁹ Raab ve diğerleri, "Entrepreneurial...a.g.m., s. 81.

tasarım, müşteri memnuniyeti gibi açılardan rekabet üstünlükleri kazanmasını sağlayacaktır. Yaratıcılık kısmen doğuştan gelen bir yetenek olmasına rağmen, geliştirilebilir yönü de bulunmaktadır. Bu araştırma, öğrencilerin girişimcilğe özendirilmeleri için üniversitelerde verilecek eğitimlerle yaratıcılık yönlerinin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Lisans öncesi ve lisans düzeyinde okutulan derslerle öğrencilerin yaratıcılık yönlerinin geliştirilmesi, gelecekte ülkemizdeki girişimcilerin sayısını artırabilir, yeni fikirlerin, ürünlerin ve hizmetlerin ortaya çıkmasında ülkemizin öncü konuma ulaşmasını sağlayabilir. Ayrıca, öğrencileri girişimcilik eğitimi almaya, yeni kurulmuş bir işletmede çalışmaya teşvik etmek, onları ileride girişimci olmaya yönlendirebilir. Girişimcilğe destek vermek üzere üniversitelerde verilen derslerde, kurulan birimlerde öğrencilerin yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özelliklerinin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerinin dikkate alınması, bu konuda öğrencilere bilgi verilmesi, ülkemizdeki girişimcilerin ve girişimlerin sayısının artmasında önemli rol oynayacaktır.

Kaynakça

- ABDULLAEVA, Feruzahon, “Öğrencilerin Girişimcilik Özellikleri ve İş Değerleri: Kırgızistan, Özbekistan, Azerbeycan ve Türkiye Karşılaştırılması, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, <http://tez2.yok.gov.tr/tez.htm>, Erişim Tarihi (12.03.2009).
- AVŞAR, Mustafa, “Yüksek Öğretimde Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerinin Araştırılması, Çukurova Üniversitesinde Bir Uygulama”, Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, <http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/tezler/1276.pdf>, Erişim Tarihi (12.03.2009).
- BOZKURT, Öznur, “Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi”, <http://girisim.comu.edu.tr/dergi/1in2/bozkurt.pdf>, Erişim Tarihi (12.03.2009).
- CALIENDO, Marco-KRITIKOS, Alexander S., “Is Entrepreneurial Success Predictable? An Ex-Ante Analysis of the Character-Based Approach”, **Kyklos**, 61(2), 2008, s. 189-214.
- CHU, Hung M.-KARA, Orhan-BENZİNG, Cynthia, “An Empirical Study of Nigerian Entrepreneurs: Success, Motivations, Problems, and Stress”, **Business Research**, 8(2), 2008, s. 102-116.
- CODURAS, Alicia-URBANO, David-ROJAS, Álvaro-MARTÍNEZ, Salustiano, “The Relationship Between University Support to Entrepreneurship with Entrepreneurial Activity in Spain: A Gem Data Based Analysis”, **International Advanced Economic Research**, 14, 2008, s. 395-406
- ÇELİK, Adnan-AKGEMCİ, Tahir, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2007.
- DÖM, Serpil, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği**, 2. Baskı, Ankara, Detay Yayıncılık, 2008.
- FİNKLE, Todd A.-KURATKO, Donald F.-GOLDSBY, Michael G., “An Examination of Entrepreneurship Centers in the United States: A National Survey”, **Journal of Small Business Management**, 44(2), 2006, s. 184-206.
- GİRGİNER, Nuray-UÇKUN, Nurullah, “İşletmecilik Eğitim Alan Lisans Öğrencilerinin Girişimciliğe Bakış Açuları: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama”, <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/18-02.pdf>, Erişim Tarihi (12.03.2009).
- HMIELESKI, Keith M.-CORBETT, Andrew C., “Improvisation as a Framework for Investigating Entrepreneurial Action”, **Academy of Management Proceedings**, 2003, s. F1-F6.

-
- HMIELESKI, Keith M.-CORBETT, Andrew C., "Proclivity for Improvisation as a Predictor of Entrepreneurial Intentions", **Journal of Small Business Management**, 44(1), 2006, s. 45-63.
- KRISTIANSEN, Stein-INDARTI, Nurul, "Entrepreneurial Intention Among Indonesian and Norwegian Students", **Journal of Enterprising Culture**, 12(1), 2004, s. 55-78.
- KURATKO, Donald F.-HODGETTS, Richard M. **Entrepreneurship: A Contemporary Approach**. Third Edition, Fort Worth, Dryden Press, 1995.
- KÜÇÜK, Orhan, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.
- LANGAN-FOX, Janice-GRANT, Sharon, "The Effectiveness of Sentence Cues in Measuring the Big Three Motives", **Journal of Personality Assessment**, 89(2), 2007, s. 105-115
- MARTZ JR, W.M. Benjamin-BISCACCIANTI, Alessandro-NEIL, Thomas C.-WILLIAMS, Robert J., "A Multi Culture Perception of the Entrepreneurial Lifestyle", **Journal of Enterprising Culture**, 13(4), 2005, s. 359-381.
- MÜFTÜOĞLU, Tamer-DURUKAN, Tülin, **Girişimcilik ve KOBİ'ler**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2004.
- PARNELL, J.A.-CRANDALL, W.-MENEFEE, M., "Examining the Impact of Culture on Entrepreneurial Propensity: An Empirical Study of Prospective American and Egyptian Entrepreneurs", **Academy of Entrepreneurship Journal**, 1(1), 1995, s. 39-52.
- RAAB', Gerhard-STEDHAM, Yvonne-NEUNER, Michael, "Entrepreneurial Potential: An Exploratory Study of Business Students in the U.S. and Germany", **Journal of Business and Management** – 11(2), 2005, s. 71-88.
- RAUCH, Andreas-FRESE, Michael, "Let's Put the Person Back Into Entrepreneurship Research: A Meta-analysis on the Relationship Between Owners' Personality Traits, Business Creation, and Success", **European Journal of Work and Organizational Psychology**, 16(4), 2007, s. 353-385.
- RUNYAN, Rodney-DROGE, Cornelia-SWINNEY, Jane, "Entrepreneurial Orientation versus Small Business Orientation: What Are Their Relationships to Firm Performance?" **Journal of Small Business Management**, 46(4), 2008, s. 567-588.
- SCHJOEDT, Leon-SHAVER, Kelly G., "Deciding on an Entrepreneurial Career: A Test of the Pull and Push Hypotheses Using the Panel Study of Entrepreneurial Dynamics Data1", **Entrepreneurship Theory and Practice**, September, 2007, s. 733-752.
- TEIXEIRA, Aurora A.C., "Entrepreneurial potential in chemistry and pharmacy. Results from a large survey", **Journal of Business Chemistry**, 5(2), 2008, s. 48-63.

TUTAR, Hasan-KÜÇÜK, Orhan. **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.

YURTSEVER, Gülçimen, ATIŞ, Caner, YURTSEVER, Şaziye, **Girişimcilik**, Adana: Karahan Kitabevi, 2006.

ZHAO, Hao-SEIBERT, Scott E.-HILLS, Gerald E. “The Mediating Role of Self-Efficacy in the Development of Entrepreneurial Intentions”, **Journal of Applied Psychology**, 90(6), 2005, s. 1265–1272.

Ek-1. Araştırma Formu

1. Aşağıdakilerden hangileri sizi tanımlar?

Yaratıcılık

Yeni şeyler icat ederim/yaratıcıyım

() Evet () Hayır

Yaratıcılık için iyi bir rol modeliyim

() Evet () Hayır

İşimde orjinallik sağlarım

() Evet () Hayır

Sınırlı kaynaklarla çalışmam gerektiğinde yaratıcıyım

() Evet () Hayır

Kaynakları yeniden birleştirerek alışılmamış ürünler üretmek için yöntemler belirlerim

() Evet () Hayır

Eski yöntemler veya araçlar için yeni kullanım alanları bulurum

() Evet () Hayır

Düşünce tarzım sıradışıdır (mevcut durumun ötesindeki şartlarla)

() Evet () Hayır

Projeleri tamamlamak amacıyla yeni fikirler geliştirmek için risk alırım

() Evet () Hayır

Yeni ürünler/hizmetler için fırsatları belirlerim

Evet Hayır

Strese Tahammül

Zaman baskısı olduğunda performansım daha iyi olur

Evet Hayır

Odaklanmak için baskıya ihtiyacım vardır

Evet Hayır

Risk almayı severim

Evet Hayır

Sorunlara anında müdahale ederim

Evet Hayır

Baskı dolu ortamları ararım

Evet Hayır

Projeleri tamamlamak için son anı beklerim

Evet Hayır

Anı yaşarım

Evet Hayır

İş yaparken kendi ayaklarımın üstüne basarım

Evet Hayır

Girişimcilik Motivasyonu (Eylem için Sebatarlık)

Dikkatim kolay dağılmaz

Evet Hayır

Israrcıyım

Evet Hayır

Geçmişteki başarısızlıklarımın gelecekteki performansımı engellemesine izin vermem

() Evet () Hayır

Aksiyon odaklıyım

() Evet () Hayır

İyimserim

() Evet () Hayır

İşler istediğim gibi gitmezse kolaylıkla hayal kırıklığına uğramam

() Evet () Hayır

Felaket anında, liderlik rolü üstlenebilirim

() Evet () Hayır

Hiçbirşey amaçlarımı başarmamdan daha önemli olamaz

() Evet () Hayır

Mantık problemlerini çözmekte başarılıyım

() Evet () Hayır

2. Kendiniz bir iş kurdunuz mu?

() Evet () Hayır

3. Mezun olduktan sonra kendi işinizi kurmak istiyor musunuz?

() Evet () Hayır

4. Yeni kurulmuş bir işletmede çalıştınız mı?

() Evet () Hayır

5. Girişimcilik konusunda eğitim aldınız mı?

() Evet () Hayır